

RÖSTPLIKT OCH VALDELTAGANDE

AV PROFESSOR HERBERT TINGSTEN, STOCKHOLM

Med röstplikt förstår man lagstadgad skyldighet att delta i val eller omröstningar. Av större betydelse kan en sådan plikt icke väntas bliva, med mindre lagen stadgar om viss påföljd eller visst straff för underlåtenheten att rösta; det har dock förekommit, att principiell skyldighet att rösta fastställts utan att något inskridande vid utebliven röstning förutsatts. Någon gång har man skiljt mellan valplikt och röstplikt, varvid valplikten definierats som en plikt att materiellt taga ställning vid val eller omröstning, under det att röstplikten ansetts innefatta endast skyldighet till formellt deltagande. I praktiken kan under nutida förhållanden, då röstningen är hemlig, ej annat än röstplikt i egentlig mening ifrågakomma; väljaren fyller alltså sin plikt att rösta även då han avlämnar en blank röstsedel.

Röstplikt har införts endast i ett fåtal stater men institutet har propagerats och diskuterats även på andra håll. Inom den politiska vetenskapen ha starka sympatier för institutet framträtt; så t. ex. ha Herrfurth och Laband i Tyskland, Moreau och Barthélemy i Frankrike, Kjellén i Sverige sökt uppvisa röstpliktens principiella och praktiska värde.¹ I regel, men visst ej alltid, ha institutets anhängare utgått från en allmänt konservativ ståndpunkt, under det att motstånd rests från radikalt och särskilt från socialdemokratiskt håll. Vi skola ett ögonblick stanna vid de realpolitiska argument, som framförts i debatten; de skäl för och emot röstplikt, som bygga på

¹ Jfr Kjelléns motioner i ämnet (F.K. 1912 nr 94 och 1915 nr 74), Meyer, *Das parlamentarische Wahlrecht*, 1901, sid. 653 ff. jämte här och i motionerna anförd litteratur samt Ségot, *De l'abstention en matière électorale*, 1906, och Barthélemy's utlåtande till franska deputeradekammaren (doc. parl. sess. ord. 1922, annexe nr 4738) jämte hans uppsats »Le vote obligatoire» i *Revue du droit public* 1923. Kjelléns motioner avstyrktes nära nog enhälligt av konstitutionsutskottet (K.U. 1912 nr 28 och 1915 nr 11) och avslogos av bägge kamrarna.

skilda teorier om rösträttens natur, äro i detta sammanhang utan intresse.

En sammanfattning av de för införande av röstplikt anförda motiven återfinnes i den motion i ämnet, som Rudolf Kjellén väckte vid 1912 års riksdag. De icke röstande — valskolkarna eller valstrejkarna — indelas i vissa psykologiskt bestämda grupper: pessimisterna, som inte anse det lönt att rösta, optimisterna, som tro att allt går bra deras insats förutan, de räddhågade, som icke vilja stöta någon genom att ta politisk position, de principfasta, som icke helt kunna ansluta sig till något partis uppfattning och därför ställa sig utanför politiken, de finkänsliga som stötas bort av det politiska livets avigsidor, de likgiltiga av olika kategorier. Huvudsakligen äro valskolkarna, anser Kjellén, att söka inom de grupper, som på grund av sin sociala ställning och sin psykologiska inriktning äro predisponerade att rösta borgerligt. »Det ligger ju i sakens natur, liksom det överensstämmer med den allmänna erfarenheten, att en högre organisation garanterar en lägre strejkprocent; men intet parti opererar med så väldisciplinerade trupper som socialismen. Inom dess leder torde de ovannämnda psykiska faktorerna — pessimismens modlöshet så väl som optimismens säkerhet, den individuella självständigheten, finkänsligheten och likgiltigheten — utöva det minsta inflytandet gentemot den nästan religiöst färgade solidaritetskänsla, som bjuder partiets menige att göra sin plikt mot partiet.» Kjellén tror sig därför kunna påstå, att de borgerliga ha en väldig reserv bland valskolkarna och att det närvarande tillståndet — utan röstplikt — innebär »ett premium åt socialismen på övriga partiers bekostnad». Han förklarar vidare, att bristen på röstplikt gynnar parti-väsendet som sådant, eftersom de icke röstande i stor utsträckning äro partilösa och kritiskt inställda mot partilivet; den gällande lagstiftningen »premierar partiviljan i stället för att renodla folkviljan». Röstplikten skulle alltså verka som en konservativ garanti och som en återhållande kraft i partistriderna. Den skulle också öka representationens auktoritet. Då en mängd väljare underlåte att rösta, fyllde icke riksdagen sin funktion att giva uttryck åt de olika opinionerna bland folket; hela det representativa systemet vore prekärt, då en stor del av valmanskåren bildade en okänd och oberäknelig politisk maktfaktor. Röstplikten skulle slutligen verka politiskt upp-

fostrande och begränsa partiernas agitation; då väljarna legalt tvingades att rösta, behövde partierna icke på samma sätt som eljest hetsa dem till valurnorna.

Det resonemang, som Kjellén, liksom många andra författare, utan stöd av någon praktisk undersökning, för rörande de icke röstades psykologi, är högst tvivelaktigt. Att fundera ut skilda orsaker till underlåtenhet att rösta är lätt, men en sådan konstruktion är av ringa intresse, då intet försök göres att fastställa de olika momentens betydelse. Påtaglig är benägenheten att framställa de icke röstande i en gynnsam dager; det allmänna intrycket av karakteristiken är att man här har att göra med en politiskt överkultiverad, överkänslig folkgrupp. Hos andra anhängare av röstplikt framträder denna värderingstendens än tydligare. Enligt en fransk författare »frågar sig nationens intellektuella elit, om det är lönt att avgiva röster, som drunkna bland den stora massans valsedlar».¹ Laband ger i sin framställning av röstpliktens innebörd ampla erkännanden åt de icke röstande: »Den allmänna röstpliktens politiska värde ligger däri, att de folkgrupper tvingas deltaga i valet, som eljest på grund av valprogrammets måttlöshet och dårskap och av äckel inför valkampens tygellöshet skulle hållit sig borta från valet. Dessa grupper äro inte alls de politiskt likgiltiga, utan tvärtom de besinningsfulla och moderata element, som resa ett passivt motstånd mot den hetstaktik, som tillämpas av de extrema partiernas talesmän, och som förtvivla om framgång för den måttfulla riktningen gentemot det inflytande, som nitiska demagoger utöva på massorna.»² I detta sätt att karakterisera de icke röstande, de utanför partierna stående, avspeglas en väsentlig del av den konservativa, konstitutionalistiska doktrin, som tjänade som vapen i striden mot parlamentariseringstendenserna; anhängarna av den bestående regimen ansågo sig i grunden stå utanför politiken och man såg i det konservativa partiet en organisation av den opolitiska riktningen, ett de partilösa parti. Denna inställning förklarar också, att Kjellén i röstplikten såg på en gång en tillgång för högern och ett värn mot partiväsandets utveckling; för den anti-

¹ Moreau, Le vote obligatoire, Revue politique et parlementaire 1896, sid. 43.

² Laband, Die Reform des Wahlrechts in Belgien, Deutsche Juristen-Zeitung 1900, sid. 219.

parlamentariske högermannen sammanfölla i grunden dessa båda tankelinjer.¹

Även en annan oklarhet i Kjelléns tankegång — också den typisk för många av röstpliktens konservativa anhängare — faller i ögonen. Kjellén hade vid utarbetandet av sin motion tillgång till statistiken över 1911 års val, som bland annat visade ett jämförelsevis svagt valdeltagande inom arbetareklassen. Trots detta förklarar han, att de icke röstande främst äro att söka bland de folkgrupper, som äro predisponerade till konservativt ställningstagande. Denna slutsats möjliggöres dels genom att det starka valdeltagandet bland de lägre tjänstemännen — som förutsättas vara socialistiskt disponerade — understrykes, dels genom att de psykologiserande resonemangen i själva verket skjutas i förgrunden på det sociologiska erfarenhetsmaterialets bekostnad, dels och framför allt genom påståendet, att valdisciplinen är starkast bland socialisterna och att därför dessa kunna antas rösta särskilt flitigt. Denna sist berörda uppfattning om den starka disciplinen inom det socialistiska partiet kan utan tvivel stödjas av en del saksakal; flera statistiska undersökningar visa t. ex., att ändringar och strykningar av namn förekomma relativt sällan å de socialistiska partiernas valsedlar. Men slutsatsen, att socialisterna alltså skulle profitera av frånvaron av röstplikt bygger tydligen på ett rent tankefel. Man torde med säkerhet kunna utgå från, att valskolkarna äro mycket få bland de partianslutna, vad beträffar de borgerliga partierna lika väl som de socialistiska; denna fråga är av ringa intresse, då de partianslutna överallt utgöra en ringa del av väljarekåren. Det relevanta problemet är inom vilka folkgrupper de icke partianslutna valskolkarna äro att finna och för lösningen av detta problem äro påpekanden om olika stark valdisciplin inom skilda partier utan värde.

De av Kjellén anförda motiven återfinnas i skilda varianter hos andra författare. Stundom har rösträttens värde som konservativ

¹ Man kan också fråga sig vad som menas med moderation, besinningsfullhet o. s. v. utom just en tendens att rösta konservativt. Och hur skulle de, som endast genom röstplikt tvingas till valurnorna och som alltså ej kunna antas utöva någon annan politisk verksamhet, kunna genom moderation o. dyl. verka välgörande på det politiska livet utom just genom att rösta konservativt? Uppenbarligen har man i dessa resonemang att göra med en glorifiering av den konservative såsom »personlighet».

garanti framställt som avgörande. Då olika möjligheter att genom grundlagsändring hindra socialdemokratiens frammarsch diskuterades i Tyskland på 1890-talet, gjordes exempelvis gällande, att röstplikt borde användas som konservativ garanti i stället för en begränsning av rösträtten;¹ liknande synpunkter anfördes vid röstpliktens införande i Belgien och Nederländerna.² Men man har också helt allmänt urgerat röstplikten som ett medel att göra representationen verkligt representativ och därmed öka dess auktoritet, att uppfostra väljarna till politiskt intresse, att trygga statslivets stabilitet. Barthélemy ser i röstplikten en bot mot demokratiens kris: moderationen skulle vinna på passionens bekostnad, de oppositionella partiernas kritik av de styrande skulle försvagas, då de senare kunde stödja sig på en majoritet av alla röstberättigade. Under debatterna om införande av röstplikt i Nederländerna gjordes från auktoritativt håll gällande, att röstplikt vore ett nödvändigt komplement till en parlamentarisk demokrati; om representationen icke avspeglade folkopinionen uppstode ett allt starkare krav på rätt för valmännen att direkt besluta i viktiga frågor och referendumdemokratien komme att träda i den parlamentariska demokratiens ställe.³

Röstpliktens motståndare ha framhållit, att, då röstplikt icke finnes, en naturlig gallring av de röstberättigade äger rum, i det att endast de, som äga intresse för och uppfattning om allmänna frågor, deltaga i valen.⁴ De icke röstandes uppfattning anses irrelevant då det gäller att fastställa »folkviljan». I konstitutionsutskottets utlåtande rörande Kjelléns motion av år 1915 ifrågasattes det riktiga däri, »att bland dem, som skola giva uttryck åt denna folkvilja, inräkna jämväl sådana, som antingen alls icke äga någon vilja i politiska ting eller ock . . . medvetet föredraga att icke giva någon dylik vilja tillkänna eller om icke fastmera de röstberättigades samfällda

¹ Herrfurth, Reichstags-Wahlrecht und Wahlpflicht, Deutsche Juristenzeitung 1896, sid. 5.

² Jfr redogörelsen hos Gargas, Die Wahlpflicht in den Niederlanden, Archiv des öffentlichen Rechts 1929.

³ Gargas, Die Wahlpflicht in den Niederlanden, sid. 224.

⁴ Jfr Triepel, Wahlrecht und Wahlpflicht, 1900, Kahl, Wahlpflicht, Deutsche Juristenzeitung 1923, Giraud, Le vote obligatoire etc., Revue du droit public 1931, debatterna i den svenska riksdagen (15 maj 1912 och 15 april 1915) samt Gargas' redogörelse.

vilja erhåller sitt tillförlitligaste uttryck just därigenom, att de, som själva önska med valedeln i hand uttala sin politiska mening, i största utsträckning erhålla tillfälle därtill». ¹ I karakteristiken av röstskolkarna betonas företrädesvis andra moment än dem, som röstpliktens anhängare framhäva; ligkiltighet och okunnighet anses vara de viktigaste orsakerna till underlåtenheten att rösta. Införandet av röstplikt befaras följaktligen komma att medföra ett kvalitativt försvagande av den aktiva väljarekåren. I regel synes man emellertid ha godtagit den av röstpliktens anhängare hävdade uppfattningen, att institutet skulle verka i konservativ riktning; med okunnighet och ligkiltighet förenas lätt ett passivt accepterande av rådande förhållanden. Någon gång har dock antytts, att de ligkiltiga, om de tvingades till röstning, av indignation över detta tvång skulle sälla sig till extrema oppositionspartier.

På åtskilliga punkter är det icke möjligt att bedöma räckvidden av de i debatten anförda skälen. Huruvida representationens auktoritet, det politiska livets stabilitet o. s. v. rönt inverkan av röstpliktsinstitutets införande kan blott bli föremål för lösa antaganden; de allmänna uttalanden i olika riktningar, som här liksom på andra områden äro vanliga — och som i regel innebära, att vederbörande funnit sin uppfattning bekräftad av erfarenheten — kunna givetvis icke tillerkännas något bevisvärde. En sak torde dock vara klar, nämligen att man i diskussionen icke sällan måttlöst överskattat institutets betydelse.

Vissa av de föreställningar rörande motiven till underlåtenhet att rösta och rörande de icke röstandes karaktär överhuvud, som spelat en viktig roll i diskussionen, kunna med säkerhet påstås vara oriktiga. Särskilt gäller detta uppfattningen, att röstskolkarna i det hela skulle utgöra en särskilt mogen, reflekterad, besinningsfull, intellektuellt högtstående del av valmanskåren. Statistikens vittnesbörd, enligt vilket valdeltagandet är minst i de yngre årsklasserna, bland de obildade, inom de nyinflyttade eller icke bofasta befolkningsgrupperna, pekar i helt annan riktning. Den nästan entusiastiska karaktär, som t. ex. Laband och Moreau givit av de icke röstande, förefaller absurd, då den konfronteras med gjorda erfarenheter.

¹ K.U. 1915 nr 11.

Icke heller kan man ur valstatistiken utläsa någon sannolikhet för att en effektiv röstplikt skulle verka i allmänt konserverande eller partipolitiskt konservativ riktning. De författare, som uttalat sig härom, ha utgått från förefintligheten av en viss politisk disposition hos olika sociala klasser. Man har antagit, att röstskolkarna i stort sett, om de tvingades att välja, skulle rösta på samma sätt som de »frivilligt» röstande inom samma socialklass; inom de mera besuttna klasserna skulle de rösta med borgerliga partier, inom arbetareklassen med socialistiska riktningar. Godtar man denna uppfattning och utgår från tillgängliga uppgifter om icke röstande, blir slutsatsen rakt motsatt den vanliga; i huvudsak växer valdeltagandet med den sociala standarden och röstplikten borde alltså utgöra en tillgång för radikalismen. Med säkerhet kan dock ej påstås, att de personer, som icke skulle rösta frivilligt, i »normal» utsträckning skulle följa den allmänna politiska tendensen hos sin klass, om de genom röstplikt tvingades att välja. Det bör i detta sammanhang också betonas, att i de stater, där röstplikt och kvinnlig rösträtt förenas, röstplikten möjligen kan antas accentuera den kvinnliga rösträttens verkan i konservativ riktning.

I diskussionen om röstplikt synes man tämligen allmänt ha utgått från, att antalet kroniska valskolkare skulle vara betydande; de psykologiska reflexionerna om de icke röstande vore eljest meningslösa. På denna punkt lämnar valstatistiken emellertid mycket få och ofullständiga upplysningar.

Ett studium av valstatistiken i stater med röstplikt ger knappast någon ledning för besvarandet av frågan om institutets partipolitiska verkningar. I flertalet fall ha samtidigt med institutets införande betydelsefulla ändringar i bestämmelserna om valrätt och valsätt vidtagits; ett isolerat bedömande av röstpliktens verkningar är i dessa fall omöjligt. Härtill kommer, att de valstatistiska uppgifterna från ifrågavarande stater äro ytterst knapphändiga; så t. ex. finnas inga undersökningar rörande den sociala fördelningen inom den kategori av väljare, som trots röstplikten underlåtit att rösta. Även när det gäller att klargöra röstpliktens inverkan på det totala valdeltagandet inställa sig svårigheter framför allt på grund av att röstplikten i allmänhet kombinerats med andra valreformer. I det följande skola vi likväl söka att med stöd av tillgängliga uppgifter belysa denna fråga.

Röstplikt infördes i *Belgien* 1893 som ett led i en stor författningsreform.¹ Denna innebar främst, att rösträtten — som tidigare tillkommit blott de mera besuttna — blev allmän, men icke lika, ty tilläggsröster tillerkändes vissa kategorier, bland annat högre inkomstagare; valrättsåldern blev vid val till representantkammaren 25 år, vid val till senaten 30 år. Bestämmelserna om röstplikt, som i allt väsentligt förblivit oförändrade, givas — bortsett från ett principstadgande i författningen — i vallagen (art. 207 ff. i nu gällande lydelse). Röstberättigade, som icke deltagit i val, äga hos fredsdomaren anmäla och styrka förfall. De, som ej anmält godkänd förfallsanledning, åtalas inför fredsdomaren, vars utslag är definitivt. Första gången en person uraktlåter att rösta straffas han med varning eller med böter från och med en till och med tre francs. Vid upprepad uraktlåtenhet inom sex år ådömas böter från och med tre till och med tjugofem francs; vid en andra upprepad uraktlåtenhet inom tio år skall därjämte vederbörandes namn anslås å en lista på kommunalhuset i hans hemort. Vid fjärde fallet av uraktlåtenhet att rösta under en tidrymd av femton år skall den skyldige utöver dessa straff dömas förlustig rösträtten under tio år och under denna tid kan han ej erhålla offentliga befattningar eller utmärkelser. Sedermera infördes med samma straffbestämmelser omgärdad kommunal röstplikt.

Under årtiondena närmast efter röstpliktens införande — vi tänka nu närmast på tiden före världskriget — uppvisade valdeltagande vid de belgiska valen en betydande stegring; under det att röstningsfrekvensen tidigare varierat mellan 70 och 85 procent, låg den vid valen till representantkammaren på 1890-talet och i början av 1900-talet vid omkring 95 procent. I regel skrives denna förändring helt på röstpliktens konto, en uppfattning, som torde innefatta en viss överdrift; såväl rösträttens utsträckning 1893 som det proportionella valsättets införande 1899 kunna tänkas ha varit ägnade att öka valdeltagandet. Med all sannolikhet har röstplikten dock varit ett väsentligt bidragande moment.

¹ Jfr här och för det närmast följande *Barthélemy*, *L'organisation du suffrage et l'expérience belge*, 1912, sid. 471 ff.; *Reed*, *Government and politics of Belgium*, 1924, sid. 56 ff.; *Robson*, *Compulsory voting*, *Political science quarterly*, 1923, sid. 574.

1919 infördes genom lag och 1921 genom författningsändring lika rösträtt vid val till representantkammaren för män vid 21 års ålder. Vissa kategorier av kvinnor — främst s. k. krigsänkor — blevo vidare röstberättigade; de ha dock utgjort endast omkring fyra procent av alla väljare. År 1921 stadgades om valrätt vid senatsval — i den mån dessa skulle förrättas direkt av folket — på samma villkor som vid val till representanthuset. Valdeltagandet under de nya bestämmelserna framgår av följande tabeller.¹

Valdeltagandet vid valen till belgiska representantkammaren 1919—1932.

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Ogiltiga röster i procent av avgivna röster	Giltiga röster i procent av röstberättigade
1919	88,5	5,4	83,7
1921	91,1	4,6	86,9
1925	92,8	4,5	88,6
1929	93,9	4,9	89,3
1932	94,2	3,1	91,3

Valdeltagandet vid valen till belgiska senaten 1921—1932.

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Ogiltiga röster i procent av avgivna röster	Giltiga röster i procent av röstberättigade
1921	91,0	8,1	83,6
1925	92,7	6,8	86,4
1929	94,0	7,2	87,2
1932	94,3	4,9	89,7

Vad som främst faller i ögonen är det utomordentligt höga antalet röstande i förhållande till antalet valberättigade. Vid alla val utom ett har valdeltagandet överstigit 90 procent och det har flera gånger närmast sig 95 procent. Det jämförelsevis ringa deltagandet

¹ Antalet röstberättigade, röstande osv. anges i *Annuaire statistique de la Belgique et du Congo Belge*; jfr särskilt vol. XLIX, sid. 82, 84, 89, vol. LIII, sid. 66 f., vol. LVI, sid. 65 f. I statistiken anges i procent blott antalet röstande av antalet röstberättigade, och endast denna siffra brukar därför återopas i arbeten om valplikt. — Uppgifterna om åtal och straff för uraktlåten röstning 1921—1933 ha erhållits genom svenska legationen i Brüssel.

vid 1919 års val berodde delvis på att vid denna tid — kort efter krigets och den tyska ockupationens slut — ett stort antal väljare vistades utanför sin hemort. Den höga röstningsfrekvensen kan emellertid icke i och för sig — såsom ofta sker — tillerkännas avgörande betydelse vid bedömandet av röstpliktens verkningssätt. Om icke vad man kan kalla det effektiva eller aktiva valdeltagandet — d. v. s. antalet giltigt röstande i förhållande till antalet röstberättigade — röner inverkan, har tydligen institutet förfelat sitt syfte. I detta hänseende bör understrykas, att de ogiltigförklarade rösterna — på blanka röster och andra gör statistiken ingen skillnad — äro utomordentligt talrika. De uppgå i genomsnitt till mer än fem procent, under det att motsvarande siffra i länder utan röstplikt ej överstiger en à två procent och ofta sjunker under en halv procent; det kan därför antagas att bortåt en tjugonedel av väljarna avsiktligt avlämna ogiltiga röstsedlar. Även om hänsyn toges till detta förhållande och man sålunda utgår från det effektiva valdeltagandet, måste förutsättas, att röstplikten är av icke ringa betydelse, d. v. s. att ett visst antal väljare, som eljest icke skulle deltaga i valen, avlämna giltiga röstsedlar på grund av att de med röstplikten förenade straffbestämmelserna förmå dem att inställa sig vid valet. I genomsnitt är det effektiva valdeltagandet omkring fem procent högre än i de länder, som närmast ifrågakomma vid en jämförelse, såsom Tyskland och Frankrike; det bör dock ihågkommas, att Belgien har ovanligt tät bebyggelse och att man alltså under i övrigt lika förhållanden borde kunna räkna på ett starkt valdeltagande i detta land. Det bör slutligen erinras, att valdeltagandet under tiden efter 1919—1921 års reformer i stort sett visat en stigande tendens — vilket visserligen varit fallet i många stater — samt att senatsvalen förete något mindre såväl passivt som aktivt valdeltagande än valen till deputeradekammaren. Vad de kommunala valen beträffar, uppvisa de, av tillgängliga uppgifter att döma, ungefär samma resultat som de politiska; att kvinnorna äga rösträtt vid de kommunala valen synes ej medföra någon skillnad.

Av de 100,000—200,000 röstberättigade, som vid varje val underlåta att rösta, blir endast ett jämförelsevis litet antal föremål för lagliga åtgärder; det stora flertalet anmäler tydligen förfallsanledning, som av fredsdomaren godtas. Under perioden 1899—1907 anställdes

sammanlagt 11,909 åtal för underlåtenhet att rösta vid de politiska valen; av de åtalade frikändes 3,710, 3,575 erhöilo varning och 4,624 ådömdes böter. Motsvarande siffror voro 1910 313, 326 och 428, 1912 313, 326 och 428, 1920 (efter 1919 års val) 1,426, 1,004 och 1,376. I fråga om antalet åtal och resultaten av dessa under åren 1921—1933 (valen 1921, 1925, 1929 och 1932) lämnar följande sammanställning upplysning:

År	Antal åtal	Frikända	Varnade	Med böter straffade
1921	590	245	192	153
1922	1 383	305	376	702
1925	1 310	363	308	639
1926	167	50	14	103
1929	962	246	293	423
1930	4	1	2	1
1932	11	0	1	10
1933	687	151	201	335

Någon annan straffåtgärd än varning eller böter har av den officiella statistiken att döma icke tillgripits.

Även i *Nederländerna* infördes röstplikt samtidigt med att röst-rätten för allmänligades; detta skedde 1917, då män vid 25 års ålder tillerkändes rösträtt; samtidigt infördes proportionellt valsätt. 1919 fingo även kvinnorna valrätt. Röstplikten gäller vid val såväl till andra kammaren som till provinsialstaterna (landstingen) — av vilka första kammaren väljes — och kommunalråden. Ursprungligen stad-gades om röstplikt i författningen, men sedan 1922 äro samtliga hithörande bestämmelser införda i vallagen (art. 72,149 f.). Enligt dessa bestämmelser, som icke undergått väsentlig förändring, skall varje röstberättigad, som underlåtit att rösta, »om så är möjligt av borgmästaren i hemkommunen inom en månad efter valdagen an-manas att avgiva muntlig eller skriftlig förklaring». Finner borg-mästaren, att giltigt förfalloskäl anförts för underlåtenheten att rösta, får saken bero. I annat fall anhängiggöres åtal vid ortens kanton-domstol. Om väljaren icke inför denna visar sig ha haft giltigt för-falloskäl, dömes han att böta ett belopp av högst tre gulden; om

han tidigare inom kortare tid än två år dömts för samma förseelse, kan dock bötesbeloppet höjas till tio gulden. Intill 1925 kunde i stället för bötesstraff varning utdelas.

Redan innan röstplikt infördes var valdeltagandet i Nederländerna starkt; detta framgår av nedanstående uppgifter rörande valen 1905—1913.¹

Valdeltagandet vid valen till Nederländernas andra kammare 1905—1913.

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Ogiltiga röster i procent av avgivna röster	Giltiga röster i procent av röstberättigade
1905	83,0	1,3	81,9
1909	78,8	1,4	77,6
1913	84,5	1,5	83,3

Efter de berörda författningsreformerna har valdeltagandet ytterligare stigit. Vi meddela nedan uppgifter från valen 1925—1933. Från övriga val efter röstpliktens införande finnas ej fullständiga uppgifter, men de uppgifter som finnas tyda på ett starkt deltagande även vid dessa val.²

Valdeltagandet vid valen till Nederländernas andra kammare 1925—1933.

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Ogiltiga röster i procent av avgivna röster	Giltiga röster i procent av röstberättigade
1925	91,4	4,7	87,1
1929	92,7	4,6	88,4
1933	94,5	4,5	90,2

Vid övriga val har deltagandet varit ungefär detsamma. Så var det effektiva deltagandet vid valen av kommunalråd 1931 88 procent och vid valen till landstingen 1933 86,8 procent. I de större städerna ha genomgående ett större antal ogiltiga röstsedlar avgivits än på

¹ Jfr här och för det följande *Statistiek der Gemeenten*, serie A, nr 2 (1935).

² Så Gargas, *Die Wahlpflicht in den Niederlanden*, sid. 225 ff. Gargas påstår att röstplikten »till en början icke haft stora praktiska verkningar», men de uppgifter han lämnar tyda på mycket starkt valdeltagande.

andra håll; detta antal röstsedlar var i procent av alla avgivna röster i städer över 100,000 invånare 6,4 vid andrakammarvalet 1933, 7,1 vid kommunalrådsvalen 1931 och 9,3 vid landstingsvalet 1931.

I huvudsak äro de kommentarer, som gjorts till de belgiska valresultaten, tillämpliga även i fråga om Nederländerna. Tilläggas bör, att en stark principiell opposition mot valplikten framträtt, särskilt inom det kalvinistiska antirevolutionära partiet. Inom detta läger anses kvinnorösträtten ur religiös synpunkt förkastlig och kvinnorna ha därför i vissa fall vägrat att rösta; i vilken utsträckning detta skett kan icke ur statistiken utläsas.¹ Förhållandet har haft till följd att regeringen anbefallt borgmästarna i kommunerna att godtaga samvetsbetänkligheter som giltig förfallogrund (1928).

Enligt samstämmiga uppgifter har man i stor utsträckning, särskilt i de större städerna, underlåtit att anställa åtal mot icke rösttande, även då detta enligt lagens ordalydelse borde ha skett. Praxis synes från början ha växlat i olika orter och vid skilda val. 1922 dömdes 1,084 personer (varav 740 kvinnor) för underlåtenhet att rösta; motsvarande antal var 1925 10,545 (5,715 kvinnor) och 1927 6,392 (3,863 kvinnor). Enligt staden Amsterdams statistik kostade enbart förundersökningarna, innan åtal anställdes 45,000 gulden vid 1925 års val.²

I den *schweiziska förbundsstaten* finnas inga bestämmelser om röstplikt, men kantonerna äga i detta hänseende — liksom i åtskilliga andra frågor rörande valen — fri beslutanderätt. Denna möjlighet ha flera av kantonerna begagnat.³ Redan 1835 stadgades röstplikt i *St. Gallen* och senare infördes bestämmelser härom i kantonerna *Solothurn* (1856), *Thurgau* (1870), *Aargau* (1871) och

¹ Jfr här och för det följande G a r g a s, Die Wahlpflicht in den Niederlanden, sid. 231 ff. och H u a r t, Die Entwicklung des öffentlichen Rechts in den Niederlanden seit 1923, Jahrbuch des öffentlichen Rechts 1930, sid. 286 f. I den vetenskapliga litteraturen kritiseras ofta röstplikten, så även av den bekante statsrättsläraren K r a n e n b u r g.

² *Statistische Mededeelingen uitgegeven door Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam*, nr 78, sid. VI.

³ Rörande bestämmelserna jfr L a m b e l e t i Zeitschrift für schweizerische Statistik 1893; D e p l o i g e, Le vote obligatoire en Suisse, 1893; B r a u n i a s, Das parlamentarische Wahlrecht, II. Band, 1932, sid. 39 ff. samt den i det följande återopade valstatistiska undersökningen.

Schaffhausen. Sedan röstplikten avskaffats i Solothurn 1887 äga fyra kantoner röstplikt i egentlig mening; böter på belopp av 1—2 francs stadgas för underlåtenhet att rösta, då giltigt förfall ej föreligger. I ett par av dessa kantoner finnas bestämmelser rörande förfallsanledningar (sjukdom, hög ålder o. s. v.). I *Zürich* finnas sedan 1890 bestämmelser, som jämväl torde kunna anses konstituera ett slags röstplikt. Varje röstberättigad erhåller före valet ett valkort, som vid röstningen företes som legitimationsbevis. Den som ej vid valet avlämnar kortet och ej heller därefter inom två dagar återsänder detsamma skall betala en avgift av intill en francs, då valmyndigheterna låta avhämta kortet. I Vaud infördes röstplikt vid federala folkomröstningar 1924 och detta förhållande synes, som strax skall belysas, ha påverkat röstningsfrekvensen även vid valen. I flera kantoner finnas allmänna bestämmelser om röstplikt utan att straff fastställs för underlåtenhet att rösta; hithörande regler sakna i detta sammanhang intresse.

För tiden före det proportionella valsysteemets införande (1919) är den tillgängliga schweiziska valstatistiken bristfällig och det är därför icke möjligt att i detalj göra den jämförelse, som här närmast kommer i fråga, nämligen mellan valdeltagandet i kantoner med röstplikt och i andra kantoner. Det kan dock fastställas, att röstpliktskantonerna uppvisade ett väsentligt högre valdeltagande än det genomsnittliga. Valdeltagandet vid nationalrådsvalen 1902—1917 var för Schweiz i dess helhet mycket lågt, i genomsnitt under 55 procent och vid intet val mer än 60 procent.¹ Motsvarande siffra i kantoner med röstplikt varierar däremot mellan 70 och 85 procent; i *Zürich* har den vid vissa val varit avsevärt lägre. Med säkerhet kan dock ej denna betydande skillnad påstås vara beroende enbart av röstplikten. Valdeltagandet skiftade i hög grad på grund av andra omständigheter, särskilt valkampens häftighet; i vissa kantoner, där

¹ *Statistisches Jahrbuch der Schweiz* 1908, sid. 347, 358, 1911, sid. 303, 1918, sid. 289, 299. Här uppgives endast antalet blanka, icke hela antalet ogiltiga valesdlar. Frånräknas vid fastställandet av det effektiva valdeltagandet även andra ogiltiga röstsedlar, blir resultatet icke avsevärt olika; dock synas i röstpliktskantonerna en del ogiltiga men ej blanka röster avgivas avsiktligt. Detta har konstaterats vid genomgång av de i regel otryckta rapporter rörande nationalrådsvalen, som kantonerna efter varje val insända till förbundet; dessa rapporter förvaras i förbundsarkivet.

utgången, vad beträffar hela kantonen eller flertalet valkretsar, på förhand var given, kunde röstningsfrekvensen sjunka till 25—30 procent, under det att den i andra kantoner utan röstplikt, men med starkt omstridda val, steg till 60—70 procent. Det står dock utom varje tvekl, att röstplikten under denna tid väsentligt påverkade valdeltagandet.

Delvis gällde dock denna påverkan endast vad vi kallat det passiva, icke det effektiva valdeltagandet. Nästan genomgående avgavs nämligen ett utomordentligt stort antal blanka röstsedlar i kantonerna med röstplikt. Nedan meddelas uppgifter i detta hänseende för röstpliktskantonerna i fråga om nationalrådsvalen 1905—1917.

**Valdeltagandet i Schweiz, respektive i kantonerna med röstplikt,
1905—1917.**

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Icke blanka röst- sedlar i procent av röstberättigade
1905. Schweiz	56,2	53,0
Aargau	83,0	75,3
Schaffhausen . .	85,1	68,1
St. Gallen	83,8	78,8
Thurgau	76,7	67,8
Zürich	72,6	65,0
1908. Schweiz	52,5	49,3
Aargau	83,1	76,7
Schaffhausen . .	80,1	58,1
St. Gallen	72,0	68,6
Thurgau	82,6	74,9
Zürich	74,8	68,1
1911. Schweiz	52,8	48,4
Aargau	83,1	74,7
Schaffhausen . .	82,7	67,7
St. Gallen	75,7	58,6
Thurgau	82,9	75,1
Zürich	65,6	55,4

Val	Röstande i procent av röstberättigade	Icke blanka röst- sedlar i procent av röstberättigade
1914. Schweiz	46,6	40,8
Aargau	85,9	66,2
Schaffhausen	78,7	53,0
St. Gallen	71,1	55,2
Thurgau	78,8	69,7
Zürich	51,2	35,8
1917. Schweiz	60,0	56,7
Aargau	81,9	69,4
Schaffhausen	86,8	74,2
St. Gallen	77,3	69,6
Thurgau	78,4	66,9
Zürich	70,9	65,2

I genomsnitt voro alltså i röstpliktskantonerna omkring 12 procent av de vid ett val avgivna röstsedlarna blanka; att det här är fråga om avsiktligt saboterande av röstplikten är uppenbart. Trots detta ligger det effektiva valdeltagandet över det för Schweiz genomsnittliga, men skillnaden blir långt mindre betydande än de nakna röstsisfrorna giva vid handen. Det bör understrykas, att antalet blanka röstsedlar är i hög grad skiftande, tydligen beroende på det intresse, vederbörande val uppväcka. — Vid folkomröstningar ha i huvudsak samma tendenser i fråga om passivt och aktivt valdeltagande framträtt som vid nationalrådsvalen.¹

Efter proportionalismens införande har valdeltagandet i Schweiz ökat i utomordentlig grad och i samband därmed har förhållandet mellan röstningsfrekvensen i röstpliktskantoner och andra kantoner väsentligt förändrats. I följande tabell belyses detta förhållande vid valen 1919—1931.² Under rubriken »kantonerna utan röstplikt» upptagas härvid endast de kantonerna, som välja flera än en representant; i de fyra kantonerna, där majoritetsval fortfarande äger rum, är valdeltagandet ojämförligt lägre än på andra håll.

¹ Brusewitz, Folkomröstningsinstitutet i den schweiziska demokratin, 1923, sid. 218.

² *Statistische Quellenwerke der Schweiz*, Heft 23, sid. 8* f.

Valdeltagandet vid nationalrådsvalen i Schweiz 1919—1931 i kantoner med och utan röstplikt.

	1919	1922	1925	1928	1931
Aargau	90,7	88,3	88,7	89,5	90,5
Schaffhausen	91,1	90,3	92,3	92,5	93,0
St. Gallen	91,1	86,9	87,0	87,8	89,1
Thurgau	84,5	84,6	82,6	84,8	85,3
Zürich	84,9	79,0	77,1	78,6	76,8
<i>Kantoner med röstplikt</i>	87,6	83,5	82,5	83,6	83,1
<i>Kantoner utan röstplikt</i> (exklusive kantoner med blott ett mandat)	77,8	73,7	74,8	77,4	77,7

Röstpliktskantonerna uppvisa sålunda alltjämt ett relativt högt valdeltagande. Skillnaden mellan dessa kantoner och andra är dock avgjort mindre än tidigare, i genomsnitt mellan sju och åtta procent, och denna skillnad har stadigt minskats — från 9,8 procent 1919 till 5,4 procent 1931. Något större blir skillnaden, om man, som möjligt är, räknar Zürich till kantonerna utan röstplikt, ty denna kanton företer avsevärt lägre röstningsfrekvens än de egentliga röstpliktskantonerna. Härtill kommer, att den i Vaud sedan år 1924 vid folkomröstningar stadgade röstplikten återverkade på valdeltagandet även vid nationalrådsvalen; 1919 och 1922 var röstningsfrekvensen här 71,3, respektive 66,9 procent; motsvarande tal för de tre senaste valen äro 87,1, 82,6 och 77,6.

Även beträffande antalet blanka eller eljest ogiltiga röstsedlar kan en avsevärd förändring konstateras. Antalet giltiga röstsedlar i procent av hela antalet avgivna röstsedlar dels i genomsnitt i Schweiz, dels i de fyra kantonerna med klart fixerad röstplikt framgår av följande sammanställning.¹

	1919	1922	1925	1928	1931
Hela landet	98,6	98,2	97,7	98,2	98,3
Aargau	98,6	97,9	97,4	97,3	97,8
Schaffhausen	95,5	92,3	89,0	95,0	91,5
St. Gallen	96,9	94,8	94,8	95,9	96,4
Thurgau	98,4	97,4	97,0	97,9	98,2

¹ Jfr *Statistische Quellenwerke der Schweiz*, Heft 23, sid. 10* och tabellen

Antalet ogiltiga röstsedlar är, liksom tidigare, störst i röstpliktskantonerna; särskilt avges i dessa, vilket ej framgår av tabellen, ett jämförelsevis stort antal blanka röstsedlar. Skillnaden mellan röstpliktskantoner och andra har emellertid även på denna punkt i hög grad förminskats; i jämförelse med tidigare förhållanden är det ett mycket ringa antal väljare, som själva röstplikten driver att avgiva ogiltiga röstsedlar. Vad beträffar Schaffhausen, som uppvisar den största frekvensen av ogiltiga röstsedlar, är att märka, att vissa minoritetspartier vid skilda tillfällen systematiskt verkat för »blank» röstning.

I varje fall är skillnaden mellan kantoner med och utan röstplikt än mindre i fråga om effektivt än i fråga om passivt valdeltagande. Och vare sig man utgår från det ena eller det andra beräkningssättet har denna skillnad icke längre någon absolut karaktär; flera kantoner utan röstplikt, såsom Luzern, Solothurn, Wallis och Freiburg ha uppvisat ett högre genomsnittligt valdeltagande än vissa röstpliktskantoner. Vid 1931 års val intogs visserligen i fråga om effektivt valdeltagande första platsen av röstpliktskantonen Aargau, men de övriga kantonerna med röstplikt kommo i respektive femte, sjätte och sjunde rummen. Det bör slutligen erinras, att åtminstone vissa av röstpliktskantonerna utmärka sig för livliga partistrider och att alltså ett starkt valdeltagande i desamma kunde förväntas oberoende av den legala plikten att rösta.

I samband med rösträtsreformen 1907, enligt vilken allmän rösträtt för män över 24 års ålder genomfördes vid val till riksrådets deputeradekammare, stadgades i den *österrikiska* vallagen om rätt för de särskilda länderna att införa röstplikt. Före 1907 års val begagnade sig sex länder av denna rätt: övre Österrike, nedre Österrike, Salzburg, Mähren, Vorarlberg och Schlesien. Vid 1911 års val, det andra och sista enligt 1907 års vallag, förelåg röstplikt i ytterligare två av de sjutton länderna, Krain och Bukowina. Straffet för uraktlåtenhet att rösta utan laga förfall — förfallsanled-

å sid. 5 samt, beträffande 1922 års val, *Schweizerische statistische Mitteilungen*, XI. Jahrgang. 1. Heft, tabellen å sid. 3, och *Zeitschrift für schweizerische Statistik* 1923, sid. 37 ff.

ningar voro sjukdom, ämbetsplikter, resa m. m. — var böter från en till femtio österrikiska kronor. Nedan angives valdeltagandet vid 1907 och 1911 års val dels för röstpliktsländerna, dels för Österrike i dess helhet och länderna utan röstplikt.¹

Valdeltagandet vid riksrådsvälen i Österrike 1907 och 1911.

	1907	1911
Österrike	84,6	80,2
Länder utan röstplikt	74,2	67,3
Nedre Österrike	93,0	92,6
Övre Österrike	93,3	93,3
Salzburg	93,5	91,8
Vorarlberg	93,8	91,4
Mähren	92,3	91,7
Schlesien	95,3	94,1
Krain (ej röstplikt 1907) . . .	70,8	87,3
Bukowina (» » ») . . .	74,1	78,2

I länderna med röstplikt var alltså valdeltagandet 20—25 procent högre än i övriga länder. Vid 1907 års val var röstningsfrekvensen i alla länder med röstplikt över 92 procent, under det att motsvarande siffra i de länder utan röstplikt, där valdeltagandet var starkast, var 84,8 procent (Böhmen och Galizien). 1911 var valdeltagandet i röstpliktsländerna (utom Bukowina) mellan 87 och 94 procent; närmast i ordningen kom Böhmen med 79,4 procent. I Bukowina synes av obekanta anledningar röstplikten ha varit föga verksam.

I fråga om antalet blanka röstsedlar finnas uppgifter endast för 1907 års val. Dessa uppgifter visa, att dylika sedlar förekommo i större utsträckning i röstpliktsländerna på andra håll, men skillnaden var icke synnerligen betydande. Antalet blanka sedlar i procent

¹ Jfr för det följande *Österreichische Statistik, Die Ergebnisse der Reichsratswahlen . . . im Jahre 1907*, sid. VIII, och *Die Ergebnisse der Reichsratswahlen . . . im Jahre 1911*, sid. 5, samt Berlin, Om Valg- eller Stemmepligt, 1910, sid. 25 ff. Berlins uppgifter om valdeltagandet i Österrike äro på ett par punkter ofullständiga. Beträffande diskussionen om röstplikt i Österrike se Wallengren, Valrättsproblem, 1915.

av avgivna röster var i genomsnitt 0,35 i länder utan röstplikt, 1,1 i länder med röstplikt. Det aktiva valdeltagandet var alltså i röstpliktsländerna nära nog lika högt som det passiva.

Även i den österrikiska republiken överläts det åt länderna att bestämma om valplikt.¹ Stadganden om denna ländernas rätt, vad val till nationalförsamling och nationalråd beträffar, gavs i 1919 och 1920 års vallagar; i 1923 års vallag bestämdes, att, då länderna stadgade röstplikt vid lantdagsvalen, vederbörande bestämmelser skulle gälla även nationalrådsvalen. Röstplikt infördes emellertid endast i två länder, Tyrolen och Vorarlberg; straffet för uraktlåtenhet att rösta utgjorde i Tyrolen böter från 3 till 50 schillings, i Vorarlberg böter från 10 till 100 schillings eller fängelse under högst tre dagar.

Särskilt vid de tre första valen under republiken var valdeltagandet i de båda röstpliktsländerna icke oväsentligt högre än i andra länder. Detta framgår av nedanstående sammanställning.

Valdeltagandet i Österrike, Tyrolen och Vorarlberg vid valet av nationalförsamling 1919 och valen av nationalråd 1920 och 1923.

	1919		1920		1923	
	Män	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
Österrike . . .	87,0	82,1	83,8	77,7	88,9	85,2
Tyrolen	92,6	92,9	88,3	86,8	92,9	91,5
Vorarlberg . .	87,6	93,3	90,0	90,0	94,4	93,8

Anmärkningsvärt är, att röstplikten varit särskilt effektiv för kvinnornas vidkommande; dessa ha i länderna med röstplikt röstat ungefär lika flitigt som, 1919 till och med flitigare än männen. Männens valdeltagande har i röstpliktsländerna i medeltal varit 4,1 procent över det genomsnittliga; motsvarande siffra för kvinnorna är nära 10 procent. I vad mån ogiltiga och blanka röstsedlar avgivits framgår ej av redogörelserna för dessa val.

¹ Jfr här och för det följande Braunias, *Das parlamentarische Wahlrecht*, II. Band, sid. 43; *Statistisches Handbuch für die Republik Österreich*, I, sid. 2, II, sid. 3 f., IV, sid. 140, samt *Statistische Nachrichten, Nationalratswahlen vom 24. April 1927*, sid. 7 f., och *Die Nationalratswahlen vom 9. November 1930*, sid. 4 ff.

Vid 1927 och 1930 års nationalrådsval var valdeltagandet överhuvud så högt, att verkningarna av röstplikten voro föga framträdande. Beträffande dessa val finnas uppgifter om antalet ogiltiga och blanka röstsedlar. Nedanstående tabell klarlägger det aktiva och passiva valdeltagandet.

Valdeltagande och antal ogiltiga röstsedlar i procent av avgivna röster i Österrike, Tyrolen och Vorarlberg 1927 och 1930.

	1927			1930		
	Österrike	Tyrolen	Vorarlberg	Österrike	Tyrolen	Vorarlberg
Valdeltagande ..	89,2	92,5	93,7	90,0	92,9	93,1
Män	90,8	93,9	93,8	91,2	93,6	92,1
Kvinnor	87,5	91,2	93,7	88,8	92,3	94,1
Ogiltiga röster ..	0,9	2,6	3,1	0,8	1,9	2,6
Män	1	3,5	3,4	0,9	2,7	3,3
Kvinnor	0,8	1,7	2,8	0,7	1,1	2,0
Aktivt						
valdeltagande	88,3	89,9	90,6	89,2	91,0	90,5
Män	89,8	90,4	90,4	90,3	90,9	88,8
Kvinnor	86,7	89,5	90,9	88,1	91,2	92,1

Såsom synes är antalet ogiltiga och blanka röstsedlar i röstpliktsländerna betydligt större än på andra håll, särskilt gäller detta männen; bland de av dem avgivna rösterna ha i genomsnitt i Tyrolen och Vorarlberg över tre procent varit ogiltiga. Männens aktiva valdeltagande översteg 1927 i röstpliktskommunerna endast med 0,6 procent det genomsnittliga; 1930 avgåvo männen något större procent giltiga röstsedlar i Tyrolen än i landet i dess helhet, under det att i Vorarlberg förhållandet var det motsatta. Kvinnornas aktiva valdeltagande var i röstpliktskommunerna genomgående 3—4 procent högre än det genomsnittliga.

I *Tjeckoslovakien* infördes röstplikt vid val till såväl senaten som deputeradekammaren år 1920; de då beslutade bestämmelserna

upptogs oförändrade i den nya vallagen av år 1927.¹ Rösträttsåldern är vid valen till deputeradekammaren 21 år, vid valen till senaten 26 år; både män och kvinnor äro röstberättigade. Personer, som utan giltig anledning underlåta att rösta, dömas till böter å 20—5.000 tjeckiska kronor eller till fängelse från 24 timmar till en månad; såsom laga förfall angivas ålder över 70 år, sjukdom, tjänsteplikter, lång väg till vallokalen samt trafikhinder.

Den officiella statistiken ger endast i fråga om 1920 års val fullständiga uppgifter rörande valdeltagandet.² Röstningsfrekvensen var då vid valet till deputeradekammaren 88,8 procent bland männen och 90,9 procent bland kvinnorna; motsvarande siffror vid senatsvalet voro 90,6 och 90,2 procent. Att vid det förstnämnda valet männens valdeltagande var lägre än kvinnornas, kan tänkas bero på att vid denna tid (april 1920) en del av de yngre männen ännu stodo i krigstjänst och att röstlängderna i fråga om de yngre männen överhuvud icke voro alldeles tillförlitliga. Anmärkningsvärt är det obetydliga antalet blanka och ogiltiga röstsedlar, 0,3 procent vid deputeradevalen och 0,4 procent vid senatsvalen. I redogörelserna för 1925 och 1929 års val uppgives röstningsfrekvensen endast i fråga om valen till deputeradekammaren.³ Av de röstberättigade männen deltog 91,8 procent, av de röstberättigade kvinnorna 90,9 procent; nära en procent av de avgivna röstsedlarna voro blanka eller ogiltiga. 1929 röstade 91,8 procent av männen, 91,4 procent av kvinnorna; ungefär 1,5 procent blanka eller ogiltiga röstsedlar avgåvos. För 1935 års val föreligga enligt officiellt meddelande ännu ej närmare uppgifter; enligt ett kort efter valen utgivet arbete skulle valdeltagandet ha varit 91 procent.⁴

¹ *Sammlung der Gesetze und Verordnungen des Čechoslowakischen Staates*, Jahrgang 1920, nr 123 §§ 6 och 58, nr 124 § 2 samt J a n k a, Wahlordnung für die Nationalversammlung (Prager Archiv für Gesetzgebung und Rechtssprechung 1931), sid. 11, 40, 42.

² *La statistique tchécoslovaque, Les élections à l'Assemblée nationale en avril 1920 etc.*, sid. 19*, 13, 81.

³ *La Statistique tchécoslovaque, Les élections à l'Assemblée nationale en novembre 1925*, sid. IX, *Elections à la chambre des députés faits en octobre 1929*, sid. VI.

⁴ R a u c h b e r g, Bürgerkunde der Tschechoslovakischen Republik, 1935, sid. 99.

I *Bulgarien*, där rösträtt sedan gammalt tillkommer män vid fyllda 21 års ålder, infördes röstplikt 1919; för underlåtenhet att rösta kunna böter ådömas till ett belopp mellan 20 och 500 leva. Den betydande ökningen av valdeltagandet efter reformen framgår av följande sammanställning, i vilken, i anslutning till den bulgariska statistiken, städer och landsbygd upptagas var för sig; röstningsfrekvensen är i *Bulgarien* genomgående högre på landsbygden än i städerna. Rörande antalet ogiltiga röstsedlar ger statistiken inga uppgifter.¹

Valdeltagandet i *Bulgarien* 1913—1931.

Val	Hela landet	Städer	Landsbygd
1913	55,0	47,9	57,0
1914	67,1	52,8	71,3
1919	54,4	45,3	57,6
1920 (röstplikt) . .	77,1	61,8	82,0
1923 ^I	86,5	77,6	89,2
1923 ^{II}	86,2	74,1	90,0
1927	84,3	72,7	87,8
1931	85,2	78,1	87,4

I *Rumänien* infördes röstplikt i författningen 1923 (böter 50 lei). Valdeltagandet har vid valen 1927, 1928 och 1931 varit 77, 77,4 och 72,5 procent.² Den i *Grekland* 1929 stadgade röstplikten (böter 25—2.000 drachmer) synes ej ha varit effektiv; 1932 röstade 19 procent av befolkningen (röstberättigade uppges ej) mot 16,5 respektive 26,1 procent 1928 och 1926.³ Vidare finnes röstplikt i *Lichtenstein* (1878), *Luxemburg* (1924) och *Ungern* (1925); uppgifter rörande institutets verkningar äro ej tillgängliga.

¹ *Annuaire statistique* 1933, sid. 375 och de särskilda *Statistique des élections des députés pour la ... Association nationale ordinaire*, särskilt den 1928 utkomna, sid. IX, och, beträffande valen före kriget, den 1915 utkomna, sid. XII.

² *Annuaire Statistique de la Roumanie* 1930, sid. 9, *Statistique des élections des députés du 7 novembre 1926* (1928) ... *du 19 aout 1928* (1931) ... *du 25 septembre 1932* (1933).

³ *Statistique des élections des députés du 7 novembre 1926, ... du 19 aout 1928, ... du 25 septembre 1932.*

I den *australiska* förbundsstaten infördes röstplikt genom en lag av den 31 juli 1924.¹ Till varje röstberättigad, som underlåtit att rösta, sänder vederbörande valtjänsteman en uppmaning att angiva »a valid truthful and sufficient reason» härför. Personer som icke efterkomma denna uppmaning eller icke uppgiva bärande skäl för sin uraktlåtenhet eller styrkas ha uppgivit falska skäl härför dömas efter av den högste valtjänstemannen (chief electoral officer) eller på dennes uppdrag anhängiggjort åtal till två pundsböter. Bötesbeloppet är sålunda avsevärt högre i Australien än i någon av de förut behandlade staterna.

Valdeltagandet vid valen till senat och representanthus före och efter införande av röstplikt åskådliggöres genom nedanstående sammanställning, som visar det genomsnittliga valdeltagandet vid de fem valen till senat och representanthus närmast före röstpliktens införande samt vid de fem (beträffande senaten fyra) valen sedan röstplikt stadgats.²

	Senaten.		Representanthuset.	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1913—1922	75,4	65,5	75,9	66,4
1925—1934	93,9	93,5	94,2	93,7

Valdeltagandet har alltså stigit högst väsentligt. Särskilt är skillnaden stor i kvinnornas röstningsfrekvens; denna låg tidigare omkring tio procent under männens, men är nu praktiskt taget densamma. I vad mån det effektiva valdeltagandet stegrats, kan ej fastställas, då statistiken ej ger någon uppgift om antalet ogiltiga röster.

¹ *The Acts of the parliament of the commonwealth of Australia 1924*, sid. 26 ff.

² Jfr här och för det följande *Official Yearbook of the commonwealth of Australia*, nr 14, sid. 856 ff., nr 27, sid. 65 ff. samt *Commonwealth of Australia. Statistical returns in relation to the senate elections, 1934 . . . together with summaries of elections and referendums 1903—1934* (1935). Beträffande delstaterna se *Queensland*, The election acts, 1915 to 1930, sid. 27 f.; *Victoria*, Compulsory voting act 1926; *Tasmania* Electoral act 1928; *New South Wales*, Act no 55, 1928, sid. 54 ff. Icke omstridda val medräknas ej, ett förhållande, som dock ej avsevärt påverkar procentsiffrorna.

Även i flera av de australiska delstaterna har röstplikt under senare tid införts, nämligen i Queensland (1915), Victoria (1926), Tasmania (1928, endast i fråga om andra kammaren) och New South Wales (1928). Straffet för uraktlåtenhet att rösta utgöres i alla delstaterna av böter på högst ett pund; i Tasmania stadgas ett minimum av 5 shillings och i New South Wales av 10 shillings. Röstplikten har lett till en väldig ökning av valdeltagandet, framför allt vad angår kvinnorna; dessas röstningsfrekvens har stigit till jämnhöjd med männens. Uppgifter om det effektiva deltagandet saknas. Följande sammanställning visar det genomsnittliga deltagandet vid valen till representationen, respektive vid tvåkammerssystem den kammare, som har underhuskaraktär, före och efter röstpliktens införande.

	Män	Kvinnor
<i>Queensland.</i>		
1907—1912	72,2	70,5
1915—1932	84,8	88,0
<i>Victoria.</i>		
1920—1924	63,5	56,9
1927—1932	93,6	92,9
<i>Tasmania.</i>		
1912—1928	75,4	66,0
1931—1934	95,5	94,0
<i>New South Wales.</i>		
1904—1927	71,5	64,8
1930—1932	95,7	95,6

I diskussionen om röstplikt ha, såsom inledningsvis antyddes, mycket skilda uppfattningar framträtt om institutets effektivitet. Icke sällan har en rent negativ åsikt urgerats. Den tankegång, som härvid varit bestämmande, återfinnes i koncentrerad form i ett uttalande av en tysk statsvetenskapsman: »Die geheime Stimmabgabe schliesst eine Gewähr dagegen aus, dass der zur Wahlurne Gezwungene einfach einen leeren Stimmzettel abgibt oder seine Stimmabgabe nicht in einem ernstlichen Sinn vornimmt. Weiter die denkbaren Rechtsfolgen der Wahlversäumnis. Mit geringfügigen Geldstrafen wird nichts erreicht, hohe Geldbussen oder gar Freiheits-

strafen stehen ausser Verhältnis zu der Strafwürdigkeit. Im ganzen lässt sich also mit dem Wahlzwang nicht sehr viel erreichen.»¹

Av vår redogörelse framgår, att denna uppfattning om röstpliktsinstitutets ineffektivitet icke är riktig. I flera fall är det visserligen svårt att fastställa betydelsen av institutets införande, särskilt då det kombinerats med andra valreformer. Det står dock fast, att valdeltagandet i länder med röstplikt genomgående är högt, att en anmärkningsvärd stegring av röstningsfrekvensen genomgående inträtt efter införandet av röstplikt samt att i stater, där röstplikt finnes i vissa områden, men icke i andra, områdena med röstplikt förete jämförelsevis högt valdeltagande (Schweiz, Österrike). Även då straffet för uraktlåtenhet att rösta varit mycket lågt och enligt lag eller praxis milda grundsatser tillämpats beträffande förfallsanledningar, har institutets förmåga att höja valdeltagandet varit påtagligt. Antalet blanka och ogiltiga valsedlar har visserligen proportionsvis ofta varit högt i stater med röstplikt, men vad nu sagts om institutets verkningar gäller dock i stort sett det aktiva, icke blott det passiva valdeltagandet.

Det är kanske onödigt att betona, att detta konstaterande icke innebär något ställningstagande till frågan om lämpligheten av institutets införande. På denna fråga skola vi icke ingå; det lär knappast vara möjligt att ta ställning till densamma utan att dels anlägga vissa politiska värdesynpunkter, dels godtaga verifierbara föreställningar om institutets allmänpolitiska verkningar. Två erinringar skola likväl tillfogas. I ett flertal stater har röstpliktsfrågans aktualitet under senare tid minskats på grund av att röstningsfrekvensen i hög grad ökats utan att detta speciella medel anlitas; då valdeltagandet blir så högt att röstplikten icke kan antas höja detsamma med mer än något tiotal procent, framstår frågan såsom jämförelsevis föga betydande. Vidare ter sig den tidigare på demokratiskt håll allmänt omfattade föreställningen, att ett maximalt deltagande vid val av representationen är önskvärt, icke längre som självklart riktig. Ett mycket högt valdeltagande kan, såsom Tysklands och Österrikes exempel visa, vara ett symptom på kris i det demokratiska systemet och tillika försvåra funktioneringen av detta

¹ N a w i a s k y, Betrachtungen zur Reform des deutschen Reichstagswahlrechts, Zeitschrift für Politik, Band 16, sid. 550.

system. Då valdeltagandet når en viss höjd, måste nämligen partierna inrikta sin agitation väsentligen på att vinna väljargrupper, som redan äro anslutna till andra partier, de kunna icke längre nöja sig med att i första hand nå de politiskt indifferentia grupperna.¹

¹ Jfr Danneberg i *Der Kampf* 1923, sid. 155.